

ELS CRÍTICS

entrevista

XAVIER PUIG I SEDANO

Gustau Muñoz

«La crema de llibres és l'anunci de la crema de persones»

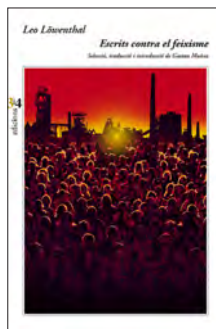
L'assagista i traductor Gustau Muñoz (València, 1951) ha estat l'encarregat de seleccionar i traduir al català un seguit de textos del pensador alemany Leo Löwenthal (1900-1993). Aquest autor fonamental de l'Escola de Frankfurt destaca, entre altres coses, pel seu estudi dels primers anys del nazisme, tal com es constata al recull 'Escrits contra el feixisme', publicat recentment per Edicions 3i4.

Leo Löwenthal és un dels membres de l'Escola de Frankfurt menys coneguts. Per què és interessant fixar-se en ell?

—És interessant perquè és un teòric de la literatura, un sociòleg, però va molt més enllà. Va tenir un paper molt important en la gestació de la teoria crítica. No és tan conegut perquè la recepció de la teoria crítica té mancances editorials: s'ha traduït de manera fragmentària i insuficient. Al català està molt poc traduïda, però en el cas del castellà, la història de les traduccions és erràtica i plena de mancances.

—Per què és interessant algú que es fixa en la literatura per entendre el feixisme de principis del segle XX?

—El llibre consta de tres articles. El primer és sobre l'obra de Knut Hamsun, novel·lista noruec d'èxit,

Escrits contra el feixisme

LEO LÖWENTHAL

Traucció de Gustau Muñoz
Edicions 3i4
València, 2021
144 pàgines

Premi Nobel l'any 1920. En els seus articles, Löwenthal aplica les seves categories analítiques a la novel·lística de Knut Hamsun i descobreix que allà hi ha un autor protofeixista: per la seva visió heroica i tàctica de la natura, per un ultraindividualisme descordat i per una sèrie de claus d'interpretació molt afinades. Pagava la pena recuperar aquest text, que no està traduït al castellà.

—Als primers escrits, Löwenthal parla de la concepció de la natura que tenen els protofeixistes, fent servir l'exemple de Hamsun. Quina diferència hi ha entre aquesta i la manera d'entendre-la que tenen els romàntics com Friedrich Hölderlin?

—Hi ha una línia fina i de continuïtat. Hamsun ho du a l'exasperació amb allò d'enfrontar-se a la natura com si fos el regne de la

llibertat absoluta. Sí, hi ha tocs romàntics. El romanticisme, amb la visió de la natura sobrehumana, té algunes coses que cal considerar críticament. Però hi ha un canvi de qualitat. Hamsun ho du a l'extrem. El text de Löwenthal pot ajudar molt a entendre el risc d'algunes aportacions literàries i també un model analític literari.

—Quins són els elements que es troben en la visió de la natura de Hamsun que permeten a Löwenthal detectar una deriva feixista?

—La llibertat és la llibertat en la vida social, és a dir, la llibertat social. No en un món aliè i distint, poblat d'éssers fantàstics i forces de la natura en la qual l'individu ha de convertir-se en un superheroi per a sobreviure. Això lliga amb la visió de l'home i la societat en el feixisme. És una mica subtil i complex, perquè des de la tradició en la qual s'adscriu Löwenthal l'alliberament humà passa per una transformació social, no per un escapisme a la vida natural. O per la vida natural com a pulsio alliberadora, adaptant-se una mica a les lleis de la natura que no són plàcides, precisament. La natura no és el regne de l'harmonia i la pau, és un món molt dur, on hi ha una lluita constant per la supervivència.

—Löwenthal assenyalava, entre els factors que argumenta Hamsun, que parteix d'una idealització de la pagesia. Això lliga amb el que hem viscut durant els mesos de covid-19, amb una certa idealització del món rural?

—El text és ple de suggeriments. La idealització de les societats simples, la pagesia i la vida marinera, en contraposició a la vida urbana, és un dels grans temes de la teoria crítica. La idealització de la pagesia i la vida marinera és un tema històric del feixisme. Després era mentida, perquè tenien una tendència modernitzadora radical tecnològica. En el feixisme hi ha un modernisme reaccionari: predica el retorn a les virtuts de la societat medieval amb un component de modernització tecnològica determinada per la voluntat de poder industrial i militar i l'expansionisme territorial, que és el que animava els feixismes. Dins del complex cultural al qual s'adscriu Hamsun hi havia nietzscheanisme, hi havia herència romàntica, socialdarwinisme... Tot un còctel explosiu que culmina amb els corrents feixistes dels anys trenta, que foren la matèria primera d'una he-

gemonia cultural, limitada, que va impregnar molt la cultura europea de conservadorisme reaccionari. No és sobrer tornar a analitzar tot allò, perquè la història no s'ha acabat, i hem d'estar molt atents als batecs del present.

—El segon text del llibre s'anomena 'Individu i Terror'. Segons Löwenthal, quins són els efectes sobre la societat de l'aplicació del terror feixista?

—És la deshumanització total de l'home, la posada fora de control de l'home sobre ell mateix. Això és molt explícit, està basat en les primeres anàlisis psicosocials sobre els camps de concentració, provoca col·lapse de la personalitat, anul·la l'individu, hi ha un col·lapse de la continuïtat de l'experiència. Bàsicament, la idea com la humanitat pot ser convertida en matèria primera, produeix per transformar en mà d'obra esclava. És l'eliminació de l'autonomia personal i l'absència d'experiència real. És un article esfereïdor, planteja com l'individu queda sotmès en un règim de terror absolut. Els feixistes es van adonar que el control només era possible si graven al cervell de la gent una amenaça i un terror persistent. Es tracta que els individus perdin la consciència del seu potencial.

Les capacitats intel·lectuals i espirituals es van reduint en la mesura que algú està preocupat per la supervivència.

—El tercer text versa sobre la crema de llibres. Per què diferents règims autoritaris opten per aquesta pràctica i, en concret, a l'Alemanya nazi?

—La crema de llibres té una llarga història, però a l'Alemanya nazi va ser una orgia, un acte de fe organitzat. Es van agafar llibres d'actors jueus, marxistes, esquerrans, que es podien considerar enemics de l'esperit alemany autèntic. Era la representació, festiva fins i tot, d'un aquellarre de depuració per objectes interposats. Volien una depuració de tots els elements espuris a la societat alemanya, que no formaven part de la comunitat nacional. És una barbàrie concentrada. Allò va ser una acció organitzada i dirigida. Bàsicament, la crema de llibres és l'anunci de la crema de persones. En aquest cas va ser realment així. És premonitòria de la destrucció de les persones. Són una mostra de barbàrie. Davant d'això, cal una actitud vigilant en favor de la raó i l'humanisme autèntic.